

TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNDE OBJEKTİF BAĞLAMA KURALI

Araş. Gör. Evin Emine DEMİR

GİRİŞ

27.11.2007 tarihli ve 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun 12.12.2007 tarihinde yürürlüğe girerken 2675 sayılı MÖHUK yürürlükten kaldırılmıştır. Yabancılik unsuru içeren akitlere uygulanacak hukuk, 2675 sayılı MÖHUK'ta tek ve genel bir madde ile 24. maddede düzenlenmiş olup özel kurallara yer verilmemişti. 5718 sayılı MÖHUK'ta ise, sözleşmelere uygulanacak hukuk konusunda genel bağlama kuralı olan 24. maddenin yanı sıra 25. madde ile taşınmazlara ilişkin sözleşmeler, 26. madde ile tüketici sözleşmeleri, 27.madde ile iş sözleşmeleri, 28. madde ile fikrî mülkiyet haklarına ilişkin sözleşmeler ve 29. madde ile eşyanın taşınmasına ilişkin sözleşmeler bakımından özel bağlama kuralları kabul edilmiştir.

Bunun gerekçesi, sözleşmelere uygulanacak hukuku düzenleyen genel kuralın tüm akit tipleri açısından tatmin edici olmamasıdır. Biz bu çalışmamızda, MÖHUK'un tüketici sözleşmelerine uygulanacak objektif bağlama kuralını ele alacağız. Bu kapsamda "Tüketici Sözleşmeleri" başlıklı m. 26 incelenecektir.

Konunun daha kapsamlı ele alınması adına bu çalışmamızı bölümlere ayırmış olup birinci bölümde tüketici ve tüketici akdi kavramlarının tanımları ile tüketicinin korunmasının anlamı ve kapsamı bilgi vermeyi uygun gördük. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise devletler özel hukukunda tüketici akitlerinin unsurlarının ve tüketici akdinde korunan menfaatlerin neler olduğuna bakacağız. Son bölümde ise konumuzu teşkil eden tüketici sözleşmelerine uygulanacak objektif bağlama kuralının da içinde yer aldığı tüketici akitlerine uygulanacak hukuku gerek 2675 sayılı MÖHUK gerekse de 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun bakımından ele alacağız.

I. TÜKETİCİ VE TÜKETİCİ AKDİNİN TANIMI

Tüketici, iç hukukta 23.02.1995 tarihli Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun¹ hükümlerine göre korunmaktadır. Kanun, 3. maddesinde tüketiciyi ‘*bir mal veya hizmeti özel amaçlarla satın alarak nihai olarak kullanan veya tüketen gerçek veya tüzel kişi*’ olarak tanımlamıştır.

Devletler özel hukuku alanında ise genellikle tüketici ve tüketici akitleri tanımlanmamakla birlikte birkaç unsurun tanımlarda etkili olduğu görülür. Örnek vermek gerekirse, Alman Hukukunda belli başlı üç unsurun tüketiciyi tanımlamada etkili olduğu savunulmuştur². Bunlar; şahsi unsur, fonksiyonel unsur ve nesnel unsurdur.

Şahsi unsur, tüketicinin kendisi ve ailesinin ihtiyacıyla sınırlı olarak sözleşme yapması iken nesnel unsur tüketici akitlerinin büyüklüğü ya da kapsamı ile ilgilidir. Söz gelimi, tüketicinin muhatap kaldığı hukuki ilişkide genellikle, küçük meblağlar ve ticari olmayan faaliyetler söz konusudur. Tüketiciyi ve buna bağlı olarak tüketici akdini belirleyen son unsur ise fonksiyonel unsurdur. Bu da kurulan hukuki ilişkide takip edilmek istenen amacın kendisidir³.

Modern tüketici hukukunda genel kabul gören amaç teorisine göre, özel hukukta özel nitelikli kuralların somut hukuki ilişkiye uygulanmasında belirleyici unsur fonksiyonel unsur yani tarafların muamele iradesi olmalıdır. Tarafların muamele iradesi belirli bir hukuki ilişkiyi kurmaya, değiştirmeye ya da ortadan kaldırmaya yönelik bir sonuç iradesidir⁴. Yani amaç teorisini dikkate alırsak tüketici sözleşmeyle takip ettiği ekonomik amaç doğrultusunda "tüketici" sıfatını kazanmaktadır yorumunu getirebiliriz. Avrupa Toplulukları bünyesinde üye devletler tarafından imzalanan ‘‘Akitlere Uygulanacak Hukuk Hakkındaki Roma

---

¹ RG 23.2.1995–22221.

(Adı geçen kanun metin içerisinde bundan sonra "TKHK" şeklinde anılacaktır.)

² Günseli Öztekin Gelgel, **Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine İlişkin Sorunlar**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000, s. 9, dph. 1.

³ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 9 vd.

⁴ Hasan Seçkin Ozanoğlu, ‘‘Tüketici Sözleşmeleri Kavramı (Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun’un Maddi Anlamda Uygulanma Alanı)’’, **AÜHFD**, C. 50, S. 1, 2001, s. 59.

Sözleşmesinde⁵” tüketici akitlerine uygulanacak hukuk düzenlenirken herhangi bir tüketici tanımı verilmemiş; amaca yönelik yorumla sonuca ulaşılması hedeflenmiştir⁶.

Tüketiciyi bu şekilde tanımladıktan sonra tüketici akitlerinin ne şekilde tanımlandığına değinirsek, Roma Sözleşmesi’nde tüketici akdi tanımlanmasa da hangi akitlerin tüketici akdi olarak telakki edileceği şu şekilde belirtilmiştir;

“Tüketicinin mesleki ve ticari faaliyetine dâhil sayılmayacak bir amaç ile, bir menkul malın teslim edilmesine veya bir işin görülmesine ilişkin olan ve böylesi muameleyi finanse etmeyi hedefleyen akitler tüketici akitleri olarak kabul edilmiştir.”⁷

Doktrinde Güngör⁸ tarafından ise tüketici akdi, karşı âkide nazaran ekonomik açıdan ve pazarlık gücü açısından zayıf, giriştiği hukukî işlemin anlam ve mahiyetini anlamak bakımından genellikle bilgisiz, tecrübesiz, ilgisiz ve yeterince örgütlü olmaması sebebiyle *akdin tipik zayıf tarafı*⁹ ya da *sosyal yönden zayıf tarafı*¹⁰ olarak kabul edilen tüketici ile kendi işinin ya da mesleğinin icabı olarak akit yapan tacir arasında akdedilen ve mal ve hizmet satımını konu edinen akitler olarak tanımlanmıştır¹¹.

Mesleki veya ticari bir amaçla akdedilmeyen tüketici akitlerinde tüketici, zayıf taraf olarak kabul gördüğünden kanun koyucu tarafından özel olarak korunması gereken bir kişidir¹². Tüketici ve tüketici akitlerinin tanımlarının ardından tüketicinin

⁵ Akitlere Uygulanacak Hukuk Hakkındaki AET- Roma Sözleşmesi, 19 Haziran 1980 tarihinde Roma’da üye devletlerin imzasına açılmış ve 1 Nisan 1991 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Bundan sonra AET-Roma Sözleşmesi olarak geçecektir.)Roma Sözleşmesinin tam metni için bkz.:[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri= CELEX:41998A0126\(02\):EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41998A0126(02):EN:NOT).

⁶ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.** , s. 9-10.

⁷ Akitlere Uygulanacak Hukuk Hakkındaki AET-Roma Sözleşmesi, 5/I. md Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, naklen alıntı , s. 10.

⁸ Gülin Güngör, “Tüketicinin Mutad Meskeni Hukuku”, C. 57, S. 2, **AÜHFD**, 2008, s. 116.

⁹ Güngör, **a.g.m.**, s. 116, dñn. 1; Beale, H.: Inequality of Bargaining Power, **Oxford Journal of Legal Studies**, C. 6 (1986), s.130-131. naklen alıntı.

¹⁰ Güngör, **a.g.m.**, s. 116, dñn. 2 Boggiano, A.: International Standard Contracts, A Comparative Study, Rec. Des Cours, C.170/1, 1980, s.112.naklen alıntı.

¹¹ Gülin Güngör, “Tüketicinin Mutad Meskeni Hukuku”, C. 57, S. 2, **AÜHFD**, 2008, s. 116.

¹² Bkz. Aysel Çelikel/ Bahadır Erdem, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta, Yenilenmiş 11. bs., İstanbul 2012, s. 358 ; Ergin Nomer/ Cemal Şanlı , **Devletler Hususi Hukuku**, Beta, Yenilenmiş 18. bs. İstanbul 2010, s. 335; Gülören Tekinalp, **Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları**, Vedat Kitapçılık, 10. bs., İstanbul 2009, s. 406; Yeşim Atamer,

korunmasının ne anlama geldiği ve kapsamının ne olduğunu açıklamakta fayda görüyoruz.

II. TÜKETİCİNİN KORUNMASININ ANLAMI VE KAPSAMI

Tüketicinin korunması açısından öne sürülen görüşlerin ortak amacı, tüketicinin kendisinden daha güçlü durumdaki diğer tarafı yani tüketiciye malı veya hizmeti sunan kişi karşısında örgütlenmesi ve farklılıkların giderilmesidir¹³.

Tüketici akdi, niteliği icabı hem özel hukuk hem de kamu hukuku karakterli bir akitir. Akdi karakterize eden tüketici ile diğer akid taraf karşılaştırıldığında daha tecrübesiz ve zayıf durumdaki tüketiciyi korumak yönünde bir yaklaşım zorunlu olmaktadır¹⁴. Bu yaklaşım, devletin sosyal devlet olma özelliğinin bir gereğidir. Zira devlet toplumun menfaatini gözetme işlevini yüklenmiştir. Tüketicinin korunması yönündeki yaklaşımlar, tüketicinin bireysel menfaatine hizmet ederken toplumun bütününe tüketici olması hasebiyle, kamu yararına dönüşmüş devlet menfaatine de hizmet etmiş olmaktadır¹⁵.

Görüldüğü gibi tüketici ile diğer akid taraf arasındaki sosyal ve ekonomik dengesizlik akdin kamu hukuku ile ilişkisinin kurulmasına yol açmıştır. Devlet aldığı koruma tedbirleriyle, kamusal veya karma nitelikli heyetler ve komisyonlar aracılığıyla tüketici sorunlarına eğilmektedir. Yine kendi adıyla anılan “Tüketici Mahkemelerinin” kurulması da bu amaca hizmet etmektedir.

İç hukuk ve Topluluk Hukuku nezdinde tüketiciyi koruma amaçlı devletin müdahalesi aşikârdır¹⁶. Bunları ayrıntılı ele almakta fayda görüyoruz.

A. Avrupa Toplulukları Bünyesinde Tüketicinin Korunması Meselesi

Topluluk nezdinde ortak pazarın kurulması, pazara sunulan malların bolluğu gelişen pazarlama teknikleri, mal ve hizmetlerdeki serbest dolaşım gibi sebepler ortak politikaların çıkmasına sebep olmuştur. İş bu sebeplerle tüketicinin korunması

“Devletler Özel Hukukunda Tüketicinin Korunması”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, 1996, s. 424.

¹³ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 16-17.

¹⁴ Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 13; Güngör, **a.g.m.**, s.117.

¹⁵ Bkz. Güngör, **a.g.e.**, s. 117.

¹⁶ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 13.

gerekli görülmüştür. Bu amaçla topluluk bünyesinde tüketiciyi koruma programları oluşturulmuş; 5 temel husus çerçevesinde hedefler konulmuştur¹⁷. Bunlar;

- ❖ Sağlığın ve güvenliğin sağlanması ve bu alanda tüketicinin korunması
- ❖ Tüketicinin ekonomik çıkarlarının korunması
- ❖ Tüketicinin uğradığı bir zarar karşısında tazminat hakkı ile korunması
- ❖ Tüketicinin bilgilendirilmesi ve eğitilmesi
- ❖ Tüketicinin temsil edilmesidir.

B. Türk Hukukunda Tüketicinin Korunması Meselesi

Türkiye’de kişi başına düşen gelirin artması, özel sektörün ve hizmetlerin artması kişileri tüketime sevk etmiş ve sonuçta Topluluk Hukukundaki gibi tüketicinin korunması sorunu gündeme gelmiştir.

4077 sayılı TKHK’dan önce tüketici, Türk Hukukundaki genel esaslar çerçevesinde bazı yasalarla dolaylı yoldan korunsada tüketiciyi esas almayan bu düzenlemeler yeterli görülmemiştir. Zira bu genel hukuki düzenlemelerde sözleşme yapan taraflar eşit kabul edilip menfaatler buna göre dengeleniyordu. Söz gelimi, Borçlar Kanunundaki gabin hükümlerinden yararlanılması tüketici bakımından da mümkündür. Ancak gabinin şartlarına bakıldığında edimler arasında aşırı dengesizlik ve sömürgeye uğrayan kişinin bilgisizliğinden yararlanılmış olması aranır. Hâlbuki aşırı fiyat sebebiyle tüketicinin korunması için bu denli ağır şartlara lüzum olmaması gerekir. Tüketiciyi merkeze almayan genel hukuki düzenlemelerin ihtiyaca cevap vermemesi sebebiyle tüketiciyi korumayı amaçlayan özel yasalara ihtiyaç duyuldu¹⁸.

TKHK’un 2. maddesi tüketici aktinin kapsamını şu şekilde ifade etmektedir;

“Bu Kanun, 1 inci maddede belirtilen amaçlarla mal ve hizmet piyasalarında tüketicinin taraflardan birini oluşturduğu her türlü tüketici işlemi kapsar.”

Konuyu daha iyi anlamak için TKHK’un 1. maddesini de ele alırsak;

“Bu Kanunun amacı, (...) kamu yararına uygun olarak tüketicinin sağlık ve güvenliği ile ekonomik çıkarlarını koruyucu, aydınlatıcı, eğitici, zararlarını tazmin edici, çevresel tehlikelerden korunmasını sağlayıcı önlemleri almak ve tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini özendirme ve bu konudaki politikaların

¹⁷ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 18, dn. 31.

¹⁸ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 116.

oluşturulmasında gönüllü örgütlenmeleri teşvik etmeye ilişkin hususları düzenlemektir.’’

Roma Sözleşmesi ile karşılaştırıldığında TKHK’un sözleşmeden büyük ölçüde etkilenildiği anlaşılmaktadır. Özellikle tüketici akdinin kapsamı ve amacı ile getirilen tanımlar Topuluk Hukuku’ndaki düzenlemelerle paralellik sağlamaktadır.

II. MİLLETLER ÖZEL HUKUKU ÇERÇEVESİNDE TÜKETİCİ SÖZLEŞMESİNİN UNSURLARI

A. Yabancılık Unsuru

Milletler özel hukuku kurallarının uygulanabilmesinin ilk şartı hukuki ilişkinin yabancılık unsuru taşımasıdır. Nitekim 5718 sayılı MÖHUK’un 1. maddesinde kanunun uygulanabilmesinin ön şartı belirtilmiştir; *“Yabancılık unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuk, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi, yabancı kararların tanınması ve tenfizi bu Kanunla düzenlenmiştir.”*

Yabancılık unsuru milletler özel hukukunu ilgilendiren hukuki ilişkilerde bir noktada gelişebileceği gibi birden fazla noktada da gelişebilir. Kişilerin vatandaşlığı, ikametgâhı, mutad meskeni, işlemin yapıldığı veya ifa edildiği yer, malların bulunduğu veya ulaştığı yer, olayın meydana geldiği yer veya hukuki ilişkinin başladığı yahut bittiği yer yabancılık unsuru olabilir.

B. Tüketici Akdinin Tarafları

Devletler özel hukuku alanında da bir tüketici akdinden söz edebilmek için taraflardan birisinin tüketici olması gerekmektedir. Genel olarak tüketici aktine ilişkin kanunlar ihtilafı kurallarında tüketici ve tüketici akitleri için bir tanıma yer verilmemekle birlikte akdin amacına ve tüketicinin fonksiyonuna göre belirlemelerde bulunulduğuna değinmiştik. Roma Sözleşmesi’nde 5. madde ile tüketici akitlerine uygulanacak hukuk hakkında özel bir düzenleme getirirken tüketici veya tüketici kavramını tanımlamak ihtiyacı duymamıştır. Ancak 5. maddenin uygulanabilmesi

için işlemin amacının, mesleki ve ticari faaliyetlere yönelik olmaması gerekmektedir. Yani amaca göre yorum ile sonuca ulaşılabilir. Yani amaca göre yorum ile sonuca ulaşılabilir.

Tüketici akdinin varlığı için diğer akid tarafın mesleki veya ticari amaç taşıması gerekir. Aksi takdirde zayıf taraf olarak ifade edilecek kimse olmadığından ortada korunması icap eden kimse de bulunmayacaktır. Her iki taraf da tüketici ise burada bir tüketici akdinden söz edilemez.

C. Tüketici Akdinin Konusu

MÖHUK m. 26/1'de belirtildiği gibi tüketici akdinin konusunu "*mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik tüketici sözleşmeleri*" oluşturur. Görüldüğü üzere bu haliyle kanun tüketici sözleşmesinin konusunu sınırlandırmıştır. "Mal" ile kastedilen taşınır mallardır. Zira taşınmaz mallara ilişkin özel düzenleme MÖHUK m. 25'te mevcuttur.

MÖHUK m. 26 kapsamına kredi sağlanmasına yönelik tüketici sözleşmeleri de alınmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır ki; bir çeşit banka akdi olan kredi sözleşmelerine MÖHUK m. 26/1'in uygulanabilmesi için bankanın, tüketicinin özel amaçları yani kendisi veya ailesi için hizmet ediminde bulunması veya bu tür sözleşmeleri finanse etmesi gerekir¹⁹.

MÖHUK m. 26/son'da "*paket turlar hariç, taşıma sözleşmeleri ve tüketiciye hizmetin onun mutad meskeninin bulunduğu ülkeden başka bir ülkede sağlanması zorunlu olan sözleşmelere*" bu maddenin uygulanmayacağı belirtilmiştir. Zaten yabancı unsurlu taşıma sözleşmelerine ilişkin özel düzenleme MÖHUK m. 29'da mevcuttur.

Taşıma ve konaklama masraflarının birlikte oluşturulduğu paket tur sözleşmeleri dışındaki turizm ve seyahat faaliyetleri MÖHUK m. 26'nın kapsamı dışında bırakılmıştır. Roma I Tüzüğündeki paket tur, 24 saatten fazla bir zamanı kapsayan veya bir gecelik konaklamayı içeren ve her şeyin dâhil olduğu bir fiyatla

---

¹⁹ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 61.

satılan veya satılması teklif edilen taşıma, konaklama ve diğer turistik hizmetlerin önceden düzenlenmiş kombinasyonlarıdır²⁰. Paket turların tüketici sözleşmeleri kapsamına alınması ile bu konuda AT mevzuatı ile uyum sağlanması amaçlanmıştır.

D. Tüketici Sözleşmesine İlişkin Şartlar

Tüketici sözleşmesinin milletlerarası özel hukuk bünyesinde hukuki sonuç doğurabilmesi belirli bazı koşullar altında kurulmasına bağlanmıştır. MÖHUK m. 26/2'de tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesinin aşağıdaki hallerde söz konusu olacağı belirtilmiştir.

1. Pazarlama Faaliyetlerinin Tüketicinin Mutad Meskeni Ülkesinde Gerçekleşmesi

MÖHUK m. 26 f. 2 (a) bendinde , “*Sözleşme, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede, ona gönderilen özel bir davet üzerine veya ilân sonucunda kurulmuş ve sözleşmenin kurulması için tüketici tarafından yapılması gerekli hukukî fiiller bu ülkede yapılmış*” ise tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanır denmektedir.

Devletler özel hukuku anlamında tüketici akdinin olabilmesi için tüketicinin karşısındaki akid tarafın, tüketicinin mutad meskeninde pazarlama faaliyetlerine girişmesi örnek vermek gerekirse reklam yapması aranmıştır²¹.

Roma I Tüzüğü'nün tüketici sözleşmelerini düzenleyen 6. maddesinde, tüketicinin en çok bildiği ve kendini en çok koruyan hukuk olan mutad mesken hukukunun uygulanabilmesi için tüketici sözleşmelerine ilişkin MÖHUK m. 26 ile Roma Sözleşmesi m. 5'de yer alan şartlar aranmamıştır. Roma I Tüzüğü'nün 6. maddesine²² göre tüketicinin karşısındaki tarafın, ticari veya mesleki faaliyetlerini tüketicinin mutad meskeninin ülkesinde yapıyorsa veya bu faaliyetleri tüketicinin mutad meskeni ülkesinin de içinde bulunduğu birden fazla ülkeye yöneltiyorsa ve

²⁰ Zeynep Çalışkan, “Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk”, **İstanbul Üniversitesi Elektronik Dergi**, www.iudergi.com/tr/index.php/hukukmhb/article/.../2025 s. 35, Dn. 26.

²¹ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 64.
Roma I Tüzüğü'nün tam metni için bkz.: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:177:0006:0006:en:PDF>

sözleşme bu faaliyetler kapsamında yapılmışsa tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanacaktır. Buradan Roma I Tüzüğü'nün Roma Sözleşmesi'ne oranla tüketiciyi daha koruyucu olduğu sonucuna varmamız mümkündür.

2. Siparişin Tüketicinin Mutad Meskeni Ülkesinde Kabul Edilmesi

Sözleşmenin tüketicinin mutad meskeni ülkesinde kurulması aranmamakla birlikte siparişlerin bu mutad mesken ülkesinde verilmesi yeterli görülür²³. Bunun klasik örneği fuar için tüketicinin mutad meskeni ülkesine gelinip siparişlerin alınması ancak sözleşmenin başka ülkede kurulması halinde de sözleşmeye tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanmasıdır.

3. Satıcının Düzenlediği Yurtdışı Gezilerinde Gerçekleşen Satışlar

MÖHUK m. 26 f. 2 (c) bendinde, “ *İlişkinin bir satım sözleşmesi olması hâlinde, satıcı tüketiciyi satın almaya ikna etmek amacıyla bir gezi düzenlemiş ve tüketici de bu gezi ile bulunduğu ülkeden başka ülkeye gidip siparişini orada vermiş*” olması halinde tüketicinin mutad meskeni hukuku uygulanır denmektedir.

Burada açıkça anlaşıldığı üzere bir satım sözleşmesi vardır ve tüketici diğer akid tarafın malını satmak amacıyla düzenlediği geziye katılarak mutad meskeninin bulunduğu ülkeden başka bir ülkede siparişini vermiştir.

Tüketicinin mutad meskeni ülkesindeki korumadan faydalanabilmesi için dikkatle üzerinde durulması gereken iki şarttan bahsetmek gerekir. Bunlardan birincisi, tüketicinin yapacağı yolculuğa bu ülkeden başlaması gerekmektedir²⁴. İkincisi ise gezinin herhangi bir şekilde satıcı tarafından teşvik edilmiş olmasıdır²⁵.

Burada tüketicinin korunmasının sebebi bilmediği, satıcının yönlendirmesiyle gittiği bir yerdeki hukuka göre sözleşme kurmasıdır. Dolayısıyla bu türlü tüketici sözleşmelerine tüketicinin en çok bildiği ve onu en çok koruyan hukuk olarak kabul edilen mutad meskeni hukukunun uygulanması devletler özel hukuku hakkaniyetine hizmet eder.

---

²³ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 65.

²⁴ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 66, Dn. 33.

²⁵ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 66, Dn. 34.

III. TÜKETİCİ AKİTLERİNDE MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUKUNUN KORUDUĞU MENFAATLER

Devletler özel hukuku hakkaniyeti çeşitli menfaatlara hizmet eder ki bunları şu şekilde sıralamak mümkündür; taraf menfaati, işlem menfaati, düzen menfaati, maddi hususi hukuk menfaati ile otoriteye ait menfaatlerdir²⁶.

Birden fazla menfaat karşı karşıya geldiğinde menfaat çatışması oluyorsa bir tarafın menfaati diğerine nazaran daha korunması gerektiği ölçüde, tercih edilir²⁷. Tüketici akitlerinde menfaati daha ziyade korunması gereken kişi tüketici olduğundan tercih edilen menfaat taraf menfaatidir. Öyle ki tüketici akdi bir akid olmasına rağmen korunan menfaat genellikle işlem menfaati değil taraf menfaati olmuştur. Çünkü devletler özel hukukunda tüketici daha zayıf ve tecrübesiz bir konumda olduğundan bahisle büyük ölçüde korunması amaçlanan bir kişi olmuştur.

Yabancı hukukun uygulanması iç hukukun dokunulmaz alanlarını etkiliyorsa bu hukukun uygulanmasından vazgeçilerek iç hukukun uygulanması yoluna gidilebilir. Maddi hususi hukuk menfaati olarak telaki edilen bu husus kamu düzeni olarak 5718 sayılı MÖHUK'ta ifadesini şu şekilde bulmuştur; *“Yetkili yabancı hukukun belirli bir olaya uygulanan hükmünün Türk kamu düzenine açıkça aykırı olması hâlinde, bu hüküm uygulanmaz; gerekli görülen hâllerde, Türk hukuku uygulanır.”*

Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır ki, madde metninden de anlaşıldığı üzere bir “açık” aykırılık söz konusu ise kamu düzeni devreye girecektir. Dolayısıyla kamu düzeni müdahalesi istisnai bir durum teşkil etse de tüketici akitleri bakımından zayıf akit taraf olan tüketicinin korunması için geçmişte olduğu gibi başvurulabilecek bir yoldur.

²⁶ Bkz. Çelikel/Erdem, **a.g.e.**, s. 32 vd. ; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 28 vd.

²⁷ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 54.

IV. TÜKETİCİ SÖZLEŞMELERİNDE ESASA UYGULANACAK HUKUK

A. Tüketici Akitlerinde Hukuk Seçimine Bağlı Olarak Uygulanacak Hukukun Tespit Edilmesi (*Sübjektif Bağlama=İrade Muhtariyeti*)

Doktrinde yaygın olarak savunulan görüşe göre akdi borç ilişkilerinde en iyi hukuk tarafların seçtiği hukuktur. Çünkü tarafları en çok koruyacak olan hukuk da yine kendilerinin seçtiği hukuktur. Bu durumda akdi borç ilişkilerinde en iyi ve en uygun hukukun tarafların seçtiği hukuk olması sebebiyle milletlerarası özel hukukta irade muhtariyeti prensibi bir bağlama kuralı olarak kabul edilmiştir²⁸.

İrade muhtariyetine getirilen sınırlamalardan bahsedecek olursak;

Doğrudan uygulanan kuralların bulunması halinde kanunlar ihtilafı kurallarına gidilemediği gibi bu kuralların niteliği gereği hukuk seçimine de imkân tanınmayacaktır. Yine, tarafların hukuki işlemlerinde istedikleri yabancı hukuku seçemeyecekleri yönündeki sınırlama, doktrinde “objektif görüş” olarak ifadesini bulmuştur, irade muhtariyetine yani hukuk seçimine getirilen bir sınırlama nedenidir²⁹. Objektif görüşün karşısında yer alan sübjektif görüş ise tarafların istedikleri hukuku seçebilmelerini savunur³⁰.

Akid taraflardan birinin ekonomik ve sosyal açıdan zayıf ve tecrübesiz olduğu ilişkilerde hukuk seçiminin sınırlandırılması hatta hukuk seçiminin kabul edilmemesi tercih edilebilir³¹.

Roma Sözleşmesi ile 5718 sayılı MÖHUK'ta genel olarak kabul edilen görüş sübjektif görüştür. Roma Sözleşmesi'nin tüketici sözleşmelerine uygulanacak hukuku düzenleyen 5. maddesinde sınırlı hukuk seçimine yer verildiği

²⁸ Bkz. Çelikel/Erdem , **a.g.e.**, s. 318; Nomer/Şanlı, **a.g.e.**, s. 306; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 335; Nihal Uluocak, **Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989, s. 186; Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 93.

²⁹ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 94; Atamer, **a.g.e.**, s. 425.

³⁰ Bkz. Tekinalp, **a.g.e.**, s.334; Uluocak, **a.g.e.**, s.186 .

³¹ İsviçre Devletler Özel Hukuku Kanunu 120. maddesinde tüketici akitlerinde hukuk seçimini kabul etmemiştir.

görülmektedir. Yine MÖHUK m. 26'nın "...tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olacağı asgarî koruma saklı kalmak kaydıyla, tarafların seçtikleri hukuka tâbidir." şeklindeki düzenlemesi Roma Sözleşmesindeki düzenlemeyle paralel olarak tüketici sözleşmelerinde sınırlı bir hukuk seçimine imkân tanıdığını gösterir.

Hukuk seçimine getirilen bir diğer sınırlama da kamu düzeni ile bağlantılıdır. Bazı hukuk sistemlerinde kamu düzenini sarsacak bir hukukun seçilemeyeceği kural olarak düzenlenir. Türk hukukunda tüketici yararına konmuş hükümlerin kamu yararına olduğu 4077 sayılı TKHK' un 1. maddesinde açıkça ifade edilmiştir. Buradaki sınırlandırma kamu düzeni adına tüketiciyi korumak amaçlıdır. Burada tüketici zayıf akid taraf olduğundan irade serbestisi halinde sözleşmeyi diğer akid tarafın şekillendirmesi olasıdır. Bu yüzden zayıf konumdaki tüketicinin korunması ile menfaatlerin dengelenmesi ve devamında kamu düzeninin sağlanması hedeflenir.

B. Hukuk Seçiminin Yapılmadığı Hallerde Tüketici Akitlerine Uygulanacak Hukuk (Objektif Bağlama Kuralı)

1. Yürürlükten Kalkan 2675 Sayılı MÖHUK'ta Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk

Yürürlükten kalkan 2675 sayılı MÖHUK'ta diğer özel sözleşme tipleri gibi tüketici sözleşmeleri de ayrı bir madde ile düzenlenmemiştir. Bu durumda akitlere uygulanacak hukuku düzenleyen MÖHUK m. 24 hükmü tüketici sözleşmelerine de uygulanmaktaydı. Ancak bu madde hükmünün tüketici sözleşmelerinin niteliğine uygun bir düzenlemeye sahip olmadığı doktrinde³² savunuluyordu. Zira mukayeseli hukuktaki düzenlemelerde tüketici akitlerinin devletler özel hukuku alanında var olabilmesi için yabancılik unsurunun yanında tüketicinin bulunduğu yer hukuku ile ilişki içinde olması da aranmaktadır³³.

Eski MÖHUK m. 24 tüketici sözleşmeleri için de geçerli olduğundan tarafların aralarındaki sözleşmeye uygulanacak hukuku sınırsız "açıkça" seçme

³² Bkz. Çelikel/ Erdem, **a.g.e.**, s. 360 ; Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 116 vd.

³³ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 116 vd.

hakları bu sözleşmeler bakımından da cariydi. Ancak her ne kadar sınırsız bir hukuk seçimi mümkün olabiliyorsa da seçilen hukuk ile tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkenin tüketiciyi koruyan hükümlerinin karşılaştırılması ve seçilen hukukun tüketicinin daha lehine hükümler içermesi halinde kabul edilmesi gerektiği doktrinde savunuluyordu.

Eski MÖHUK m. 24'te hukuk seçiminin yapılmadığı hallerde ağırlıklı edimin ifa yeri hukuku yetkili oluyor bunun tespit edilemediği hallerde ise en sıkı irtibatlı hukuk kuralı uygulanıyordu. “*Ağırlıklı edimin ifa yeri hukuku*” kuralı tüketici akitlerinin niteliğine pek uygun düşmediğinden “*en sıkı irtibatlı hukuk*” kuralına yorum yoluyla işlerlik kazandırılıyordu³⁴. Çünkü akdi borç ilişkileri için kabul edilen bu bağlama kuralının koruduğu devletler özel hukuku menfaati hukuki işlemin kendi menfaatidir. Akdi borç ilişkilerinde korunan menfaat, hukuki işlem menfaati olmasına karşılık tüketici akitlerinin niteliği gereği devletler özel hukukunun koruduğu menfaat taraf menfaati olmaktadır.

Tüketici akitlerinin niteliği gereği uygulanacak hukukun tespiti çok önemlidir. Tüketici akitlerinde tüketicinin edimi akdi karakterize eden edim olmadığından MÖHUK'un eski 24. maddesinin tüketici akitlerine, bu akitlerin niteliğine uygun olarak uygulanmasının tek çaresinin ise, aynı maddenin son cümlesindeki “*en sıkı irtibatlı hukuk*” kuralını sanki gerçek bir istisna kuralı gibi yorumlayarak uygulamak olduğu savunulmaktaydı. Bu sayede tüketicinin mutad meskeni ülkesinin hukuku (akdin ifa yeri hukuku bulunup tespit edilse dahi) sözleşmeye uygulanabilirdi. Ancak bu kural da tüketici akitlerine uygulanacak hukuku tespit etmede yeterli olamamıştır³⁵. Çünkü kuralın uygulanabilmesi için evvela karakteristik edimin bulunmadığı bir durum söz konusu olmalıdır. İkinci olarak bu kural “*karakteristik edim borçlusunun*” mutad meskeni ikametgâhı veya işyerine bağlanmayı gerektirmektedir.

Bu durumda da en sıkı irtibatlı hukuk kuralının Roma Sözleşmesi 4/(5)'inci maddesinde olduğu gibi “*daha sıkı irtibatlı hukuk*” kuralı şeklinde yorumlanıp

³⁴ Bkz. Çelikel/ Erdem, **a.g.e.**, s. 360; Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 108 vd.

³⁵ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 149.

hukuki işlemin niteliğine uygun olarak öncelikle uygulanması teklif edilmiştir.³⁶ Zira daha sıkı irtibatlı hukuk hukuki işlemin en yakın ilişkide bulunduğu en uygun menfaate hizmet eden hukuk olmaktadır. Tüketici akitleri bakımından bu hukuk tüketicinin bulunduğu yer hukuku (mutad meskeni veya ikametgâhı) olabilmektedir.

2. MÖHUK'ta Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk

5718 sayılı MÖHUK m. 26'da, özel nitelikli sözleşmelerden olan tüketici sözleşmeleri yürürlükten kalkan 2675 sayılı MÖHUK'un aksine özel bir hüküm ile düzenlenmiştir. Buradaki özel düzenleme iki temel sebepten hareket etmiştir ki bunlardan ilki, tüketicinin mutad meskeni hukukunun tüketicinin yararına olan emredici hükümlerini bertaraf eden bir hukuk seçimine imkân vermemektir. Diğer sebep ise hukuk seçiminin yapılmamış olması halinde, tüketicinin mutad meskeni hukukunun tüketici sözleşmesinin akit statüsü olmasıdır³⁷.

MÖHUK m. 26 f. 1'de tüketici kavramının tanımına yer verilmiştir. Nitekim herkes toplum içinde belli durumlarda tüketici olacağından özel durumu gereği korunması istenen tüketici kavramının da tanımlanmasına ihtiyaç duyulmuştur³⁸. Madde metninden açıkça anlaşıldığı üzere mesleki veya ticari bir faaliyet gütmeyen sadece kişisel veya ailesine ait özel ihtiyaçlarını karşılayan kişi korunmaya layık "tüketici" niteliğinde görülmüştür diyebiliriz. Bu durum MÖHUK m. 26 f. 1'de ifadesini şu şekilde bulmuştur; *"Mesleki veya ticari olmayan amaçla mal veya hizmet ya da kredi sağlanmasına yönelik tüketici sözleşmeleri ..."*

Benzer şartları iç hukukta tüketicinin korunmasına hizmet eden TKHK'da da görmek mümkündür. Tüketici kavramının tanımlanmasında 1980 tarihli Roma I diye anılan ve günümüzde AT Tüzüğü haline gelmiş olan AT Sözleşmesinden yararlanılmıştır.

Tarafların hukuk seçimi yapmamış olmaları halinde, tüketici sözleşmelerine "tüketicinin mutad meskeni hukuku" uygulanır. Objektif bağlama kuralı olarak

³⁶ Bkz. Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s.149.

³⁷ Bkz. Nomer/Şanlı, **a.g.e.**, s. 335.

³⁸ Bkz. Çelikel/ Erdem, **a.g.e.**, s. 361 ; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 407.

tüketicinin mutad mesken hukukunun tercih edilmesinin sebebi bunun genel ekonomik düzen ve kamu düzeni ile yakın ilişkili olmasıdır³⁹. Tüketici akdinin niteliği gereği devletler özel hukuku hakkaniyeti adına korunması gereken menfaat taraf menfaatidir. Tüketicinin mutad meskeni hukuku da tüketicinin en iyi bildiği bu sebeple de onu en iyi şekilde koruduğu kabul edilen hukuktur. Ancak tüketicinin mutad mesken hukukunun tüketici sözleşmesine uygulanabilmesi için, tüketici sözleşmesinin kuruluşu veya hükümleri itibariyle yurt sınırları dışına taşan bir tüketici sözleşmesi olması gerekir⁴⁰. Kanun, tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanabilmesi için, MÖHUK m. 26 f. 2’de yer alan şartlardan birinin gerçekleşmesini aramıştır. Eğer ki bu şartlardan hiçbiri gerçekleşmemişse tüketici sözleşmesi 26. madde hükmüne değil, fakat akdi borç ilişkilerine uygulanan genel hüküm m. 24’ün hükmüne tabi olur. Mutad mesken hukukunun uygulanabilmesi için şu şartlardan en az birisinin bulunması gerekir:

“ (a) sözleşmenin, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede, ona gönderilen özel bir davet sonucunda kurulmuş ve kuruluşu ilişkin işlemlerin tüketicinin mutad meskeni ülkesinde yapılmış olması;

(b) sözleşmenin diğer tarafının veya temsilcinin siparişi tüketicinin ülkesinde almış olması;

(c) İlişki bir satım sözleşmesi ise, satıcının tüketiciyi sözleşmeyi yapmak konusunda ikna etmek için çaba sarf etmesi, maddeye göre bir gezi düzenlemesi ve tüketicinin de kendi mutad meskeninin bulunduğu ülkeden başka ülkeye gidip siparişini vermesi gereklidir.”

MÖHUK m. 26 f. 2 (a) bendinde, reklam veya açık davet vasıtasıyla tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülkede sözleşmenin kurulmuş olması ve tüketicinin sözleşmeyi kurmak için gerekli tüm hukuki işlemleri bu ülkede yapması halinde, tüketicinin mutad meskeninin bulunduğu ülke hukukunun uygulanacağı durumu ifade edilmiştir. Örneğin, tüketici evine gelen katalog vasıtasıyla haberdar

³⁹ Bkz. Çelikel/ Erdem, **a.g.e.**, s. 359; Nomer/Şanlı, **a.g.e.**, s. 334 ; Öztekin Gelgel, **a.g.e.**, s. 115; Güngör, **a.g.e.**, s. 122.

⁴⁰ Bkz. Çelikel/ Erdem, **a.g.e.**, s. 359; Tekinalp, **a.g.e.**, s. 407.

olup malı beğenerek satın almak üzere bir sözleşme yaparsa tüketicinin mutad meskeni hukuku yetkili olacaktır.

(b) bendinde ise tüketicinin karşısındaki taraf veya onun temsilcisi tüketicinin siparişlerini tüketicinin mutad meskeni ülkesinde almışsa tüketicinin mutad meskeni hukukunun uygulanması hali söz konusudur. Türkiye'ye gelerek fuarlarda stantlar kuran yabancı firmaların stant veya şubelerinden yapılan satışlar örnek verilebilir.

(c) bendindeki duruma gelince, tüketici sözleşme bir satım sözleşmesi ise satıcının malını tanıtmak veya satmak amacıyla düzenlediği bir gezi ile başka yabancı bir ülkeye gitmesi ve siparişini de orda vermesi durumu düzenlenmiştir. Tüketicinin mutad meskeninde gerçekleşen sözleşme ile satıcının teşviki ile gezi sonrasında yurt dışında akdedilen bir sözleşme aynı hükümlere tabi tutulmuştur. Ayrıca satıcının taşıma yükümlülüğünü yerine alması gerekmez, tüketiciye önyak olması yeterlidir.

5718 sayılı MÖHUK' un, sözleşmeden doğan borç ilişkileri alanındaki genel sistemine uygun olarak, tüketici sözleşmelerinde de taraflara "açık" veya "örtülü" bir hukuk seçimi imkânı tanınmıştır. Ancak tüketici ilişkilerinde, bağlama kuralı oluşturulurken hukuk seçimi ile tüketiciye, objektif kuralın sağladığından daha az bir koruma sağlanmasını önleyen kısıtlamalar getirilmektedir⁴¹. Seçilen hukuk ile tüketicinin korunması, objektif bağlama kuralı ile sağlanan korumadan daha elverişsiz ise hukuk seçimi bu yönden dikkate alınmaz. Çünkü tüketicinin mutad meskeni hukukunun sağladığı koruma, asgari bir hukuki standardı ifade eder. Yani hukuk seçimi ile tüketicinin mutad meskeni hukukunun emredici hükümleri uyarınca sahip olduğu asgari koruma imkânı elinden alınamaz. Söz gelimi, tüketicinin mutaden bulunduğu yer Türkiye ise, Türk hukukunda emredici nitelikteki ve tüketiciyi korumak amaçlı konulan maddi hukuk hükümlerinin sağladığı koruma, asgari koruma olarak telakki edilecektir.

---

⁴¹ Bkz. Çelikel/ Erdem , a.g.e., s. 361; Tekinalp, a.g.e., s. 406-407; Güngör, a.g.e., s. 124.

Konusu, mesleki veya ticari olan tüketici sözleşmeleri 26. maddenin kapsamı dışında bırakılmış olduğundan bunlara genel hüküm olan MÖHUK m. 24 uygulanır. Dolayısıyla “sınırlı” hukuk seçimi, amacı mesleki veya ticari olan tüketici sözleşmeleri için geçerli değildir.

MÖHUK m. 26 son fıkrada, maddenin uygulanmayacağı bazı tüketici sözleşmeleri belirtilmiştir. Bu durumda kapsam dışında bırakılan konularda, sözleşmelere uygulanacak genel kuralı düzenleyen 5718 sayılı MÖHUK m. 24’ün hükmü sözleşmelere uygulanacaktır. Maddede taşıma sözleşmeleri de kapsam dışında tutulmuştur. Çünkü taşıma sözleşmeleri için bir yandan Türkiye’nin de taraf olduğu çok sayıda milletlerarası sözleşme bulunmakta ve diğer yandan da 5718 sayılı MÖHUK’un 29. maddesinde eşya taşımaya ilişkin sözleşmelere uygulanacak hukuk ayrı bir hüküm ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Ancak buna karşılık, 26. maddenin hükmüne göre taşıma ve konaklama ücreti dâhil tek fiyat uygulanan ve “paket tur” diye tanımlanan sözleşmeler tüketici sözleşmelerinin kapsamı içine alınmıştır.

SONUÇ

Türk hukuku bakımından tüketici sözleşmelerine ilişkin 5718 sayılı MÖHUK m. 26 ile getirilen özel düzenleme, baştan beri açıklamaya çalıştığımız tüketici ve tüketici akitleri kavramlarının niteliğiyle bağdaşmaktadır. Zira akdin tipik zayıf tarafı ya da sosyal yönden zayıf tarafı olarak kabul edilen tüketicinin akdi borç ilişkilerine uygulanan eski MÖHUK m. 24 ile korunması mümkün değildi. Doktrinde “en sıkı ilişkili hukuk” kuralını sanki gerçek bir istisna kuralı gibi yorumlayarak sonuca ulaşılmaya çalışılsa da çare olamıyordu.

Sonuç itibariyle düzenleme yapılırken Roma Sözleşmesi’nin benimsediği çözümün yani hukuk seçiminin ilke olarak geçerliliği buna karşılık tüketiciyi daha fazla koruyan mutad mesken hukuku normlarının asgari sınır teşkil etmesi bizim hukukumuz bakımından MÖHUK m. 26 hükmü ile geçerli hale geldi.

Objektif bağlama kuralı olarak tüketicinin mutad meskeni hukukunun tercih edilmesi devletler özel hukukundaki genel uygulama şeklinin bize de yansıdığını gösterir. Tüketici sözleşmelerinde genelde tüketicinin sözleşme akdetmediği ve tarafların uygulanacak hukuku belirlemediği göz önüne alındığında objektif bağlama kuralı olarak tüketicinin mutad meskeni hukukunun sözleşmeye uygulanması, tüketicinin korunmasının yanı sıra genel ekonomik düzen ve kamu düzenine de hizmet etmektedir.

KAYNAKÇA

ÇELİKEL Aysel /ERDEM Bahadır **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım A.Ş., Yenilenmiş 11. bs., İstanbul 2012.

NOMER Ergin /ŞANLI Cemal **Devletler Hususi Hukuku**, Beta Basım A.Ş., Yenilenmiş 18. bs., İstanbul 2010.

TEKİNALP Gülören, **Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama Kuralları**, Vedat Kitapçılık, 10. bs., İstanbul 2000.

ÖZTEKİN GELGEL, Günseli, **Türk Devletler Özel Hukukunda Tüketici Akitlerine İlişkin Sorunlar**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2000.

ATAMER Yeşim, **Devletler Özel Hukukunda Tüketicinin Korunması**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1996.

ULUOCAK Nihal, **Milletlerarası Özel Hukuk Dersleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul 1989.

GÜNGÖR Gülin, **Tüketicinin Mutad Meskeni Hukuku**, AÜHFD.

ÇALIŞKAN Zeynep, **Tüketici Sözleşmelerine Uygulanacak Hukuk**, İstanbul Üniversitesi Elektronik Dergi, www.iudergi.com/tr/index.php/hukukmhb/article/.../2025.

OZANOĞLU Hasan Seçkin, **Tüketici Sözleşmeleri Kavramı**, Ankara Üniversitesi Açık Erişim Sitesi acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1157/1745.pdf.

YARARLANILAN DİĞER KAYNAKLAR

Roma I Tüzüğü'nün tam metni için bakınız : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:177:0006:0006:en:PDF>

Roma Sözleşmesinin tam metni için bkz.: [http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41998A0126\(02\):EN:NOT](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:41998A0126(02):EN:NOT)